

APPENDIX

Fáwèlì Yorùbá (*Yorùbá Vowels*)

/a/

ajá	n.	<i>dog</i>
ara	n.	<i>body</i>
àwa	pr.	<i>we</i>
àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
àlá	n.	<i>dream</i>
àló	n.	<i>riddle</i>
abà	n.	<i>hut</i>
àrà	n.	<i>style</i>
àgbára	n.	<i>strength</i>
àga	n.	<i>chair</i>

Tone practice:

àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
apá	n.	<i>arm</i>
àpá	n.	<i>scar</i>

Tongue twisters:

Àjálá jẹ àjékùu Jídé.
Àjálá ate Jídé's leftovers.

Adé jẹ ejaa Jayé
Adé ate Jayé's fish.

/e/

ewé	n.	<i>leaf</i>
èwé	n.	<i>youth</i>
eré	n.	<i>play, game</i>
erè	n.	<i>python</i>
edé	n.	<i>shrimp</i>
èdè	n.	<i>language</i>
èpè	n.	<i>curse</i>
pélé	n.	<i>a type of facial mark</i>
gèlè	n.	<i>headwear(female)</i>
ètè	n.	<i>lip</i>

Tone practice:

edé	n.	<i>shrimp</i>
èdè	n.	<i>language</i>

eré	n.	<i>play, game</i>
erè	n.	<i>python</i>
èrè	n.	<i>benefit / gain</i>

eruku	n.	<i>dust</i>
èkuru	n.	<i>a type of meal made with black eyed peas</i>

Tongue twisters:

Wíwè là á wè ká lè jàre ọyé. (Proverb)
Taking birth prevents one's body from feeling cold.

Délé dé adé ọba.
Délé wore the king's crown.

/e/

èdá	n.	<i>human being</i>
kèké	n.	<i>bicycle</i>
èrèké	n.	<i>cheek</i>
eyé	n.	<i>bird</i>
èyé	n.	<i>honor</i>
jéjé	adv.	<i>gently</i>
ègé	n.	<i>cassava</i>
esè	n.	<i>leg</i>
èpà	n.	<i>peanut</i>
ení	n.	<i>mat</i>
ékùn	n.	<i>leopard</i>

Tone practice:

iṣé	n.	<i>work</i>
ìṣé	n.	<i>poverty</i>
èjè	n.	<i>blood</i>
èjé	n.	<i>pledge, oath</i>

Tongue twisters:

Ọdẹ́ jẹ́ èjá lóríi kèké.
The hunter ate fish on the bike.

Pèlépèlé lọdẹ́ n̄ dègbé. (Proverb)
A hunter hunts carefully.

/i/

igi	n.	<i>tree, stick</i>
ìrì	n.	<i>dew</i>
ìbí	n.	<i>birth</i>
Bísí	n.	<i>name of a person</i>
ìdì	n.	<i>bundle</i>
ìdí	n.	<i>butt, the reason why</i>
iyì	n.	<i>honor</i>
idẹ́	n.	<i>brass</i>
ìdílé	n.	<i>family, household</i>
ìdíwó	n.	<i>obstacle</i>

Tone practice:

ife	n.	<i>cup</i>
ìfé	n.	<i>whistle</i>
ìdì	n.	<i>bundle</i>
ìdí	n.	<i>butt, the reason why</i>

Tongue twisters:

Ìríríi Rísí ní ìrìnàjòò rè yani lénú.
Rísí's experience on her trip surprised everyone.

Ìdí igi ni Jídé wà.
Jídé is by the tree.

Bísí dúró ní ìdí igi gíga.
Bísí stands by the tall tree.

/o/

owó	n.	<i>money</i>
òwò	n.	<i>trade</i>
opó	n.	<i>widow</i>
òpó	n.	<i>pillar</i>
òkúta	n.	<i>stone</i>
Ójó	n.	<i>name of a male person</i>
ojo	n.	<i>coward</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
olówó	n.	<i>rich person</i>
òróró	n.	<i>ground nut oil, peanut oil</i>

Tone practice:

Ójó	n.	<i>name of a person (male)</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
opó	n.	<i>widow</i>
òpó	n.	<i>pillar, post</i>
owó	n.	<i>money</i>
òwò	n.	<i>trade</i>

Tongue twisters:

Òjó gbowó lójó olówó l'Ówódé.

Òjó got the money from the wealthy person in Owódé town.

Olú dòróró sínú odoo Mámáa Tolú.

Olú poured the peanut oil into Tolú's mother's mortar.

/ɔ/

òwó	n.	<i>hand</i>
òwò	n.	<i>broom</i>
òwò	n.	<i>respect</i>
Ówò	n.	<i>name of a Yorùbá town</i>
òkó	n.	<i>hoe</i>
òkò	n.	<i>spear</i>
òkò	n.	<i>vehicle</i>
òkó	n.	<i>husband</i>
òpòló	n.	<i>toad</i>
òpoló	n.	<i>brain</i>
kòlòkòlò	n.	<i>fox</i>
kókóró	n.	<i>key</i>

Tone practice:

òkò	n.	<i>spear</i>
òkó	n.	<i>hoe</i>

ọpolo	n.	<i>brain</i>
òpòló	n.	<i>frog</i>

Tongue twisters:

Ọpolo òdó náà n̄ ṣisé bí ọpolo kòlòkòlò

The brain of the young person works like the brain of a fox. (S/he is canny like a fox.)

Olá jòkò sókò ọgáa rè.

Olá threw a spear at the vehicle of his boss.

/u/

kúkúrú	adj.	<i>short</i>
burúkú	adj.	<i>bad</i>
dúdú	adj.	<i>black/dark</i>
kú	v.	<i>to die</i>
lù	v.	<i>beat</i>
tutù	v./adj.	<i>to be cold</i>
lú	v.	<i>to mingle</i>
tú	v.	<i>untie</i>
fò	v.	<i>to wash</i>
ìlù	n.	<i>drum</i>

Tone practice:

lú	v.	<i>to mingle</i>
lù	v.	<i>to beat</i>
lu	v.	<i>to make a hole(under)</i>
tú	v.	<i>untie</i>
tù	v.	<i>to ease, to soothe</i>
tu	v.	<i>to uproot</i>

Tongue twisters:

Mo lu ìlùu dùndún nílúu Lolú.

I beat the dùndún drum in Lolú's town.

Ooru búrúkú mú Olú ní òru.

Olú was very hot in the middle of the night.

Pronunciation and Tone Practice

Oral Vowels - Part I (No tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[a]	[e]	[ɛ]	[i]	[o]	[ɔ]	[u]
1. ìbàdàn							
2. eye							
3. ojú							
4. igí							
5. edé							
6. ọmọ							
7. owó							
8. èdè							
9. ọkọ							
10. àdá							
11. ajá							
12. òwò							
13. ọkò							
14. àjà							
15. ọwó							
16. ọkó							
17. odò							
18. òwò							
19. odó							
20. òdo							

Oral Vowels - Part II (Tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[à]	[á]	[a]	[è]	[é]	[e]	[è]	[é]	[e]
1. ìbàdàn									
2. eyé									
3. oyé									
4. Ifè									
5. òfè									
6. èdè									
7. edé									
8. eré									
9. ère									
10. àpá									
11. apá									
12. esè									
13. àrá									
14. èsè									
15. ara									
16. àrà									
17. ejá									
18. erè									
19. àpèèrè									
20. ìbéèrè									
21. apèrè									
22. aféfè									
23. adé									
24. ògèdè									
25. ìbèrè									

Oral Vowels - Part II (Tones tested) Continued

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[ɪ]	[i]	[í]	[ò]	[o]	[ó]	[ò]	[o]	[ó]	[ù]	[u]	[ú]
1. <u>íjì</u>												
2. ojú												
3. òjò												
4. abó												
5. <u>ídí</u>												
6. <u>ojó</u>												
7. <u>àbò</u>												
8. òjó												
9. oṣù												
10. <u>iṣu</u>												
11. <u>etí</u>												
12. <u>òbo</u>												
13. <u>opó</u>												
14. <u>òpó</u>												
15. <u>lwé</u>												
16. <u>irú</u>												
17. <u>igi</u>												
18. <u>òwó</u>												
19. <u>íka</u>												
20. <u>erù</u>												
21. <u>erú</u>												
22. <u>okó</u>												
23. <u>okó</u>												
24. <u>ṣíbí</u>												
25. <u>òkúta</u>												

Nasal Vowels

Standard Yorùbá language has five nasal vowels: -an; -ẹn; -in; -ọn; -un

/an/

iyán	n.	<i>pounded yam</i>
ìran	n.	<i>generation</i>
ítan	n.	<i>thigh</i>
ìtàn	n.	<i>story</i>
ọsán	n.	<i>afternoon</i>
Ìbàdàn	n.	<i>name of a Yorùbá city</i>

Tone practice:

ítan	n.	<i>thigh</i>
ìtàn	n.	<i>story</i>
ọsán	n.	<i>orange</i>
ọsán	n.	<i>afternoon</i>

/ọn/

ìbọn	n.	<i>gun</i>
ọpón	n.	<i>wooden bowl</i>
àpón	n.	<i>a bachelor</i>
ahón	n.	<i>tongue</i>
ọgbón	n.	<i>wisdom</i>
ọgbòn	n.	<i>thirty</i>
àgbòn	n.	<i>coconut</i>
agbòn	n.	<i>basket</i>
àgbòn	n.	<i>chin</i>

Tone practice:

ọgbón	n.	<i>wisdom</i>
ọgbòn	n.	<i>thirty</i>
àgbòn	n.	<i>coconut</i>
agbòn	n.	<i>basket</i>
àgbòn	n.	<i>chin</i>

/ẹn/

ìyẹn	adj.	<i>that one</i>
------	------	-----------------

ẹnen	adv.	<i>yes</i>
èn-én-èn!	adv.	<i>really? Is that so?</i>
yẹn	pr.	<i>that</i>

It is important to note that not very many words end in /èn/ in Yorùbá.

/in/

eyín	n.	<i>tooth</i>
èyìn	n.	<i>back</i>
èyin	pr.	<i>you (plural)</i>
ìgbín	n.	<i>snail</i>
ìpín	n.	<i>portion</i>
irin	n.	<i>iron, metal</i>
ìrin	n.	<i>walk</i>
èrín	n.	<i>laughter</i>
èshin	n.	<i>horse</i>
ìsìn	n.	<i>worship</i>
èṣín	n.	<i>shame</i>

Tone practice:

èyìn	n.	<i>back</i>
èyin	pr.	<i>you (plural)</i>
irin	n.	<i>iron, metal</i>
ìrin	n.	<i>walk</i>

/un/

irun	n.	<i>hair</i>
ìdun	n.	<i>bed bug</i>
efun	n.	<i>chalk</i>
òbùn	n.	<i>a dirty person</i>
okùn	n.	<i>rope</i>
òkun	n.	<i>ocean</i>
òrun	n.	<i>heaven</i>
òrùn	n.	<i>neck</i>
òdún	n.	<i>year</i>
adùn	n.	<i>sweetness, flavor</i>

Tone practice:

okùn	n.	<i>rope</i>
------	----	-------------

òkun	n.	<i>ocean</i>
òrun	n.	<i>heaven</i>
òrùn	n.	<i>neck</i>

Nasal Vowels - Part I (No tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a nasal vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined nasal vowel belongs.

òrò	[an]	[ən]	[in]	[ən]	[un]
1. <u>l</u> bàdàn					
2. òórùn					
3. <u>Q</u> ṣun					
4. ɔgbón					
5. ikàn					
6. àgbón					
7. ɔgbòn					
8. irin					
9. ikùn					
10. òyìnbó					
11. òòrùn					
12. òògùn					
13. iyán					
14. ahón					
15. erin					
16. ikùn					
17. òjògbón					
18. iyàn					
19. àgbòn					
20. eyín					
21. obìnrin					
22. ibùsùn					
23. orín					
24. òdùnkún					
25. itan					
26. orin					
27. àkìtàn					
28. igun					
29. àyẹn					
30. ikun					

Nasal Vowels - Part II (Tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a nasal vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined nasal vowel belongs.

òrò	[àn]	[án]	[an]	[èn]	[éñ]	[èñ]	[íñ]	[íñ]	[ìñ]	[òñ]	[óñ]	[óñ]	[ùñ]	[úñ]	[ùñ]
1. Ibàdàn															
2. òòrùn															
3. Òṣun															
4. ọgbón															
5. ikàn															
6. àgbòn															
7. ọgbòn															
8. irin															
9. aáyán															
10. òyínbó															
11. òòrùn															
12. òògùn															
13. iyán															
14. ahón															
15. erin															
16. ikùn															
17. Òjògbón															
18. iyàn															
19. àgbòn															
20. eyín															
21. obìnrin															
22. ibùsùn															
23. orín															
24. ọdùnkún															
25. itan															
26. orin															
27. àkítàń															
28. igun															
29. łyẹn															
30. ikun															

The syllabic [m] and [n]

[m] and [n] are considered nasal consonants. They are allophones of the same phoneme/n/. However, they can act in capacity as syllabic nasals because they behave like vowels on which tones can be marked. In other words, they can stand on their own just like a syllable. Examples of the syllable /n/ can be found in the following:

Adéńrelé	a/dé/ń/re/lé	<i>name of a person</i>
dùndú	dù/ń/dú	<i>fried yam</i>
Bánké	bá/ń/ké	<i>a girl's name</i>
gbangba	gba/n/gba	<i>open arena</i>
kòńkò	kò/ń/kò	<i>toad</i>
gbàńgbà	gbà/ń/gbà	<i>very big</i>
Déńdè	Dé/ń/dè	<i>name of a male person</i>
Bóláńlé	Bó/lá/ń/lé	<i>name of a person</i>
aláńgbá	a/lá/ń/gbá	<i>lizard</i>

àñkàrá	à/ñ/kà/rá	<i>a type of fabric</i>
àñfààní	à/ñ/fà/à/ní	<i>benefit</i>

Examples of the syllable /m/ can be found in the following:

Bímbólá	Bí/m/bó/lá	<i>name of a person</i>
Bímpé	Bí/m/pé	<i>name of a boy or girl</i>

Kóntsónáñtì Yorùbá (*Yorùbá Consonants*)

Yorùbá consonants are depicted below in various environments in which they can occur: *word initially* (at the beginning of a word), *intervocally* (between vowels), or *word finally* (at the end of a word).

/b/

bàbá	n.	<i>father</i>
bó	v.	<i>to peel</i>
bèrè	v.	<i>to start; to squat</i>
Bísí	n.	<i>name of a male or female Yorùbá person</i>
bàtà	n.	<i>shoe</i>
bò	v.	<i>to cover</i>
bé	v.	<i>to jump; to puncture</i>
bèrù	v.	<i>to fear</i>
búburú	adj.	<i>wicked</i>
Ìbínú	v.	<i>anger</i>

Tone practice:

bí	v.	<i>to deliver a baby</i>
bì	v.	<i>to throw up</i>
bi	v.	<i>to ask</i>
bó	v.	<i>to be free</i>
bò	v.	<i>to boil/parboil</i>
bọ	v.	<i>to worship</i>

Tongue twisters:

Bísí bá bàbá bó bàtà.

Bísí helped father take off his shoe(s).

Drum song

Bá a bá léni

Bá a bá báni

Ìwònì là á bánií şòtá mó

Translation:

If we pursue people in order to wickedly hurt them and we fail to get a hold on them, we should stop pursuing them. It is not good to be an eternal enemy to people.

/d/

èdá	n.	<i>human being</i>
ìdàmú	n.	<i>worry</i>
ìdálè	n.	<i>a foreign country, city, town, village</i>
òòdè/òdèdè	n.	<i>backyard</i>
dáríjì	v.	<i>to forgive</i>
ìdáwó	n.	<i>money contribution</i>
dáwó	v.	<i>to contribute money</i>
dánilójú	adv.	<i>to be sure of, to be certain</i>
òdè	n.	<i>a stupid person</i>
ọdè	n.	<i>a hunter</i>

Tone practice:

dé	v.	<i>to cover, to arrive, to wear(e.g a crown / a hat)</i>
dè	v.	<i>to tie down</i>
dè	v.	<i>to soften</i>
dé	v.	<i>to trap</i>
edé	n.	<i>shrimp</i>
èdè	n.	<i>language</i>
òdè	n.	<i>a stupid person</i>
ọdè	n.	<i>a hunter</i>

Tongue Twisters:

Adé dé adé ọba ní Ayédé.

Adé (name of a person) wore the crown of the king in the city of Ayédé.

Dàda tutù bí ẹyẹ àdàbà.

Dàda (name of a boy) is gentle like a dove.

/f/

lfè	n.	<i>a Yorùbá city in Nigeria</i>
lfé	n.	<i>love</i>
aféfè	n.	<i>breeze</i>
funfun	adj.	<i>white</i>
lfákì	n.	<i>a Yorùbá town in Nigeria</i>
féràn	v.	<i>to like</i>
efun	n.	<i>chalk</i>
fún	v.	<i>to give</i>
filà	n.	<i>hat, cap</i>
Fémi	n.	<i>name of a person</i>

Tone practice:

fé	v.	<i>to blow</i>
fè	v.	<i>to widen</i>

fò	v.	<i>to wash</i>
fó	v.	<i>to break</i>

Tongue Twisters:

Fémi férànan filà funfun.

Fémi likes white hats.

Aféfé fé iyé funfun náà ló.

The breeze blew away the white feather.

Folá foso funfun fún Fémi.

Folá washed the white clothe for Fémi.

/g/

ògá	n.	<i>boss</i>
ògo	n.	<i>glory</i>
ogún	n.	<i>twenty; inheritance</i>
ogun	n.	<i>war</i>
Ògún	n.	<i>god of iron</i>
ògèdè	n.	<i>plantain</i>
agogo (aago)	n.	<i>clock, wristwatch, time</i>
igi	n.	<i>tree</i>
àga	n.	<i>chair</i>
gé	v.	<i>to cut</i>

Tone practice:

gùn	v.	<i>to climb</i>
gùn	adj.	<i>to be lengthy, tall</i>
gún	v.	<i>to pound, to mash</i>

Tongue twisters:

Gbéngá gé igi gíga.

Gbéngá cut a tall tree.

Proverb:

Igi gogoro má gùn-ún mi lójú, òkèèrè la ti ní wò ó.

Be mindful of impending troubles.

The [kp] and [gb] are referred to as plosive consonants. They have double places of articulation(labial and velum).. Hence they are labio-velar consonants. Their manner of articulation is plosive. Hence, they are both labiovelar plosives. Their difference is in voicing. The sounds indicate double articulation. The letter /p/ is represented as [kp] in Yorùbá pronunciation. The /k/ and the /p/ in the [kp], and the /g/ and the /b/ in [gb] are not separate but pronounced together.

/gb/

gbogbo	adj.	<i>all</i>
gbò̀ngbò	n.	<i>root</i>
àgbà	n.	<i>the elderly</i>
ẹgbé	n.	<i>group, people, association, organization</i>
ègbé	prep.	<i>beside, side</i>
agbádá	n.	<i>Yorùbá men's flowing garment</i>
àgbàdo	n.	<i>corn</i>
alá̀ngbá	n.	<i>lizard</i>
agbò̀rùn	n.	<i>umbrella</i>
ìgbàgbó	n.	<i>faith, belief</i>

Tone practice:

agbòn	n.	<i>basket</i>
àgbòn	n.	<i>coconut</i>
agbón	n.	<i>wasp</i>
àgbàrá	n.	<i>flood</i>
agbára	n.	<i>power</i>

Tongue Twisters:

Gbogbo àgbààgbà lọ sí ọjàa Gbági.
All the elderly people went to Gbagi market.

Gbogbo alá̀ngbá ñ sá láńgbáláńgbá nínú àgbálá.
All the lizards are running around in the compound.

/h/

ihò	n.	<i>pit, hole</i>
wàhálà	n.	<i>trouble</i>
Wólé	n.	<i>name of a male person</i>
gó	v.	<i>to peel</i>
há	v.	<i>to distribute</i>
há	adj.	<i>tight; narrow</i>
ahón	n.	<i>tongue</i>
éléhàá	n.	<i>a veiled woman</i>
ho	v.	<i>to scratch; to run away</i>
ìhà	n.	<i>side; region</i>

Tone practice:

han	v.	<i>to scream</i>
hàn	v.	<i>to appear</i>
hán	v.	<i>to grasp (something)</i>
há	v.	<i>to be tight; to distribute</i>
ha	v.	<i>to scratch</i>

Tongue Twisters:

Híhanrun tí bàbáá Délé n̄ hanrun jé wàhálà.
The snoring of Délé's father is a problem.

/j/

[dʒ]

jó	v.	<i>to dance</i>
àjò	n.	<i>trip, travel</i>
ojà	n.	<i>market</i>
ljí	n.	<i>storm</i>
jà	v.	<i>to fight</i>
ojó	n.	<i>day</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
oúnjẹ	n.	<i>food</i>
ijù	n.	<i>jungle</i>
ljà	n.	<i>fight</i>

Tone practice:

èjè	n.	<i>blood</i>
èjé	n.	<i>oath</i>

Tongue Twisters:

ljíjà ní ojó ojà ní ljeje.
There was a storm on market day seven days ago.

Jùmòké jùdí ní ajo ijó.
Jùmòké shook her butt at the dance association.

/k/

ọkà (àmàlà)	n.	<i>cooked yam flour</i>
ọká	n.	<i>cobra</i>
oríkì	n.	<i>praise name</i>

kíákíá	adv.	<i>quickly</i>
eku	n.	<i>rat</i>
kèké	n.	<i>bicycle</i>
òkùnrin	n.	<i>man, male</i>
èrèké	n.	<i>cheek</i>
èké	n.	<i>gossip</i>
ékùn	n.	<i>leopard</i>

Tone practice:

ọkò	n.	<i>vehicle</i>
ọkó	n.	<i>husband</i>
ọkó	n.	<i>hoe</i>
ọkò	n.	<i>spear</i>

Tongue twisters:

Kémí kí Kíké káàárò.

Kémí (a name of a female person) greeted Kíké (a name of a female person) ‘good morning.’

Kíké kí Kémí káàárò

Kíké (a name of a female person) greeted Kémí(a name of a female person) ‘good morning.’

Proverb:

Kíkéré ni abéré ñ kéré, kì í ñe mímì fún adié

Though the needle is small, it cannot be swallowed by a hen.

/l/

lé	v.	<i>to chase</i>
lè	v.	<i>can, to be able to</i>
lẹ	adj.	<i>to be lazy</i>
lù	v.	<i>to beat</i>
ọlá	n.	<i>honor; wealth</i>
Lékan	n.	<i>name of a male person</i>
labalábá	n.	<i>butterfly</i>
Àlàbá	n.	<i>name given to the second child born after twins</i>
àlá	n.	<i>dream</i>
láti	prep.	<i>in order to; from</i>

Tone practice:

lo	v.	<i>go, went</i>
lò	v.	<i>to blend</i>
là	v.	<i>to cut; to be free</i>
lá	v.	<i>to lick</i>

Tongue twister:

Lolá lá àlá lábà Àlàbá.

Lolá dreamed in Àlàbá's hut.

/m/

méjì	adj.	<i>two</i>
Ìmò	n.	<i>knowledge</i>
òmòwé	n.	<i>a PhD degree holder</i>
ọmọ	n.	<i>child</i>
amò	n.	<i>clay</i>
ọmọbìnrin	n.	<i>a young female person</i>
ọmọkùnrin	n.	<i>a young male person</i>
màmá	n.	<i>mother</i>
omi	n.	<i>water</i>
molémolé	n.	<i>builder</i>

Tone practice:

mó	adj.	<i>to be clean</i>
mò	v.	<i>to know</i>

Tongue twisters:

Mo mu omi ní ilée màmàá Máyòwá.

I drank water at Máyòwá's mother's house.

Màmáà mi mu omìì mi.

My mom drank my water.

/n/

ní	v.	<i>to have</i>
níbí	adv.	<i>here</i>
níbo	interro.	<i>where?</i>
nípon	adj.	<i>thick</i>
níwájú	adv.	<i>in front of, ahead</i>
nísinyí	adv.	<i>now</i>
níbèyen	prep.	<i>over there</i>
nìkan	adj.	<i>only, alone</i>
nù	v.	<i>to clean</i>
náírà	n.	<i>náírà (Nigerian currency)</i>

Tone practice:

ní   v.   *to have*
ni   v.   *to be*

ná   v.   *to haggle or bargain*
nà   v.   *to beat (someone)*

Tongue Twisters:

Níyì ná náírà nílé ànaa rè.
Níyì spent náírà at the in-law's house.

Níran náwó nínàákúnàá.
Níran spent money extravagantly.

/p/ = [kp]

àpá	n.	<i>scar</i>
èpà	n	<i>peanut</i>
epo	n.	<i>cooking oil, gas for vehicle</i>
àpò	n.	<i>bag</i>
pòtòpótò	n.	<i>puddle</i>
pátápátá	adv.	<i>completely</i>
pín	n.	<i>divide</i>
pátá	n.	<i>underwear</i>
páálí	n.	<i>cardboard, cardboard box</i>
pàtákì	adj.	<i>important, crucial</i>

Tone practice:

apá	n.	<i>arm</i>
àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
pón	adj.	<i>to be ripe</i>
pòn	v.	<i>to carry on the back (e.g. a baby)</i>

Tongue Twisters:

Pàkútée Péjú pa ẹyé àparò.
Péjú's trap killed the partridge.

Paríolá pín èpà náà.
Paríolá (name of a male person) divided the peanuts.

Pàdé (*name of a male person*) pejò ní pápáá bóòlù Àpápá .
Pàdé killed a snake on Àpápá soccer field.

/r/

ara	n.	<i>body</i>
rí	v.	<i>to see</i>
rà	v.	<i>to buy</i>
rere	adj.	<i>nice, good</i>
rérinín	v.	<i>to laugh</i>
rará	adv.	<i>not at all</i>
ronú	v.	<i>to think</i>
rojó	v.	<i>to complain</i>
ròyìn	v.	<i>to report</i>
rántí	v.	<i>to remember</i>

Tone practice:

rò	v.	<i>to think, to stir</i>
ró	v.	<i>to tie as in wrapper/cloth</i>
eré	n.	<i>game, play</i>
èrè	n.	<i>profit</i>
erè	n.	<i>boa constrictor</i>
ère	n.	<i>statue</i>

Tongue Twisters:

Rírí tí Rèmí rí òréè mi Rántí mú inuù Rèmí dùn.
Rèmí became happy on seeing my good friend Rántí.

Rèmí ra ìrèṣì ní Rémo.
Rèmí bought rice in Rémo.

/s/

ìrèṣì	n.	<i>rice</i>
ìwòsí	n.	<i>insult</i>
sùúrù	n.	<i>patience</i>
ẹsè	n.	<i>leg</i>
ìsìn	n.	<i>worship</i>
sòrò	v.	<i>to speak</i>
Similólú	n.	<i>name of a female person</i>
sinmi	n.	<i>to rest</i>
àìsàn	n.	<i>sickness</i>
àsè	n.	<i>a party, a get-together</i>

Tone practice:

sìn v. *to worship*

sín v. *to sneeze*

sin v. *to bury*

ìsìn n. *worship*

èṣín n. *shame, reproach*

èṣín n. *religion*

Tongue Twisters:

Similólá sinmi lójó ìsinmi.

Similólá rested on Sunday.

Sanmí (name of a male person) binú sí Sánní.

Sanmí was mad at Sánní.

/ʂ/

/ʂ/ is pronounced as ‘sh’ as in ‘shy’.

şòkòtò n. *a pair of pants*

eşin n. *horse*

iṣu n. *yam*

aṣo n. *cloth, fabric*

aláṣo n. *the seller/owner of fabric/cloth*

Şadé n. *name of a female person*

Şolá n. *name of a person*

şoro adj. *to be difficult*

àṣà n. *custom, tradition*

àṣá n. *hawk*

àṣẹ n. *command*

Tone practice:

şé v. *to break*

şè v. *to sin, to commit a crime*

àṣà n. *custom, tradition*

àṣá n. *hawk*

Tongue Twisters:

Şadé şubú níwájúu Şolá.

Şadé fell in front of Şolá.

Sé Șolá ní șisé ní sóòbù Șèyẹ?
Does Șolá work in Șèyẹ's shop?

/t/

atégùn	n.	<i>air</i>
àtélewó	n.	<i>palm of the hand</i>
àti	conj.	<i>and</i>
ata	n.	<i>pepper</i>
òtè	n.	<i>conspiracy</i>
òtí	n.	<i>alcoholic beverage</i>
gbókìtì	v.	<i>to summersault</i>
télètélé	adv.	<i>originally, before</i>
òtító	n.	<i>truth</i>
bàtà	n.	<i>shoe</i>

Tone practice:

[Sáńgo] Ọtà	n.	<i>name of a Yorùbá town</i>
ọtá	n.	<i>enemy</i>
tò	v.	<i>to urinate</i>
tó	v.	<i>to raise, e.g. a child</i>

Tongue Twister:

Títí ta atá ní tití.
Títí sold peppers on the street.

Proverb:

Atètè sùn látètè jí.
Early to bed, early to rise.

/w/

ìwé	n.	<i>book</i>
ìwà	n.	<i>behavior</i>
wéréwéré	adv.	<i>quickly</i>
wẹ́rẹ́	adj.	<i>small, little</i>
wàhálà	n.	<i>trouble</i>
wó	v.	<i>to be crooked</i>
wù	v.	<i>to like</i>
wà	v.	<i>to exist</i>
wá	v.	<i>to come</i>
Wolé	v.	<i>name of a male person</i>

Tone practice:

ìwé	n.	<i>book</i>
iwe	n.	<i>gizzard</i>
wolé	v.	<i>to enter</i>
Wèmímó	adj.	<i>name of a person</i>

Tongue Twisters:

Wálé wólée Wèmímó.
Wálé entered Wèmímó's house.

Wálé wólée Wolé.
Wálé entered Wolé's house.

Wálé wale mi.
Wálé came to my house.

/y/

iyanrìn	n.	<i>sand</i>
yàtò	adj.	<i>different</i>
yìnyín	n.	<i>ice</i>
yànmùyánmú	n.	<i>mosquito</i>
yojú	v.	<i>to appear</i>
yìn	v.	<i>to praise</i>
Yínká	n.	<i>name of a person</i>
Yèmí	n.	<i>name of a person</i>
yoyínyoyín	n.	<i>a dentist</i>
èyìn	n.	<i>back</i>

Tone practice:

yò	v.	<i>to rejoice, to slip</i>
yó	adj.	<i>to be slimy</i>
yàrá	n.	<i>room</i>
yarí	n.	<i>to refuse</i>

Tongue Twisters:

Ọyàyà ìyáa Yèmi máyé yẹ é.
Yèmi's mom's enthusiasm is rewarding.

Ayé yẹ Yélé ní ìlú Ọyó.
Life is pleasant with Yélé in Ọyó town.

Consonants

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a consonant underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined consonant belongs.

òrò	[b]	[d]	[f]	[g]	[gb]	[h]	[j]	[k]	[l]	[m]	[n]	[p]	[r]	[s]	[ṣ]	[t]	[w]	[y]
1. adé																		
2. labalábá																		
3. igí																		
4. aṣo																		
5. asé																		
6. bátà																		
7. filà																		
8. ògá																		
9. abẹ																		
10. ahón																		
11. òbọ																		
12. lgbálè																		
13. adájó																		
14. hanrun																		
15. ńjókđó																		
16. omí																		
17. apá																		
18. èkúté																		
19. yárá																		
20. àdá																		
21. okó																		
22. apérè																		
23. ńyáwó																		
24. ówó																		
25. sùúrù																		
26. agbègbè																		
27. òwò																		
28. ńnáwó																		
29. àṣe																		
30. òpòlòpò																		

SYLLABIC NASALS

Examples of the syllabic /n/ can be found in the following:

Adéńrelé	a/dé/ń/re/lé	<i>name of a person</i>
dùndú	dù/ń/dú	<i>fried yam</i>
Bánké	bá/n/ké	<i>a girl's name</i>
gbangba	gba/n/gba	<i>open arena</i>
kò/ń/kò	kò/ń/kò	<i>toad</i>
gbà/ńgbà	gbà/ń/gbà	<i>very big</i>
Déńdè	Dé/ń/dè	<i>name of a male person</i>
Bóláńlé	Bó/lá/ń/lé	<i>name of a person</i>
aláńgbá	a/lá/ń/gbá	<i>lizard</i>
àńkárá	à/ń/kà/rá	<i>a type of fabric</i>
àńfààní	à/ń/fà/ní	<i>benefit</i>

Examples of the syllable /m/ can be found in the following:

Bímbólá	Bí/m/bó/lá	<i>name of a person</i>
Bímpé	Bí/m/pé	<i>name of a boy or girl</i>

Proverb

“Iyán l'oúnjẹ, ọkà l'oògùn,
Àìrí rárá là á j' èkọ ,
K'enu má dilè ni ti gúgúrú.”

*“Pounded yam is food,
Okà is medicine.
Solid pap is a last resort,
Popcorn is a snack.*

A Poem on the city of Ibadan

Ibadan

Ibadan

Ilú èbá ọdan, olú ipínlè Ọyó

Ilú àwọn jagunjagun

Ilú Lágelú àt'Olúyòlé

Ilú Ibíkúnlé òun Ògúnmólá

Ogun kò kóbàdàn rí

Ibadan ló kó gbogbo wọn yéye

Ilú tó gbé àlejò, tó gbé oníle

Ibadan ló fè fè fè

To kójáá Móniyà lónà Ọyó

Títí ó fi dé Ọmí Àdìó lónà Abéòkúta.

Onídùndú lónà Ifè àti Onígàràbàrì lónà Ijèbú

Ibadan, Ilú ológunlógo òrùlé

Elérò ènìyàn bí eṣu yako

Bé ẹ débàdàn, ẹ bá mi kí wọn lójà Ọjé

Lójàaba, Dùgbè àt'Aléshinlóyé oun Gbagi tuntun

Ní bi ti wọn ti ní şe kátákárà

Tówó ti ní wólé sápò ìṣòwò ní pẹreū

Olúbàdàn mo şe ó ní kábíyèsí

Qba Ilú Ibadan, mo gbósú bàñbà

Ilú olókè púpò lèbá ọdàn

Òkè Àdó, Òkèè Mápó, Òkè Àrè

Òkèè Séénì, Òkèè Bójà, Òkèè Bíòkú

Òkè Èléyéélé, Òkèèbàdan!

Òkèèbàdan dákun gbè mí o

Bí o ti gbe ara iwájú o

Ení to fapá şe, fesè şe níbàdànán gbè

N ó şàşekára ní tèmi.

By

Professor Adédòtun Ògúndèjì

Dean, Faculty of Arts

University of Ibadan

Ibadan, Nigeria

June 2006